

623.458:341.67(437.3)

## ZÁKAZ BAKTERIOLOGICKÝCH (BIOLOGICKÝCH) A TOXINOVÝCH ZBRANÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Otakar MIKA  
ISATech, spol. s r. o., Brno

### Souhrn

*Úvod k bakteriologickým (biologickým) a toxinovým zbraním. Mezinárodní konvence a národní zákon o zákazu bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní. Stručná charakteristika národního zákona. Rozdíly v americkém a evropském pojetí zákazu bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní. Opatření americké vlády v boji proti biologickému terorismu. Zákaz bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní v České republice.*

**Klíčová slova:** Bakteriologické (biologické) zbraně; Toxinové zbraně; Bojové biologické látky; Biologický terorismus; Zákaz bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní; Kriminalizace biologického terorismu.

## Prohibition of Bacteriological (Biological) and Toxic Weapons in the Czech Republic

### Summary

*Introduction to bacteriological (biological) and toxic weapons. The international treaty and national act concerning the prohibition of bacteriological (biological) and toxic weapons. A short description of the national act. Differences between American and European approaches to the prohibition of bacteriological (biological) and toxic weapons. US governmental measures in the fight against biological terrorism. Prohibition of bacteriological (biological) and toxic weapons in the Czech Republic.*

**Key words:** Bacteriological (biological) weapons; Toxic weapons; biological warfare agents; biological terrorism; prohibition of bacteriological (biological) and toxic weapons; criminalization of biological terrorism.

### Úvod

Bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní nebo jen bojových biologických látek může být použito nejen vůči osobám, ale i vůči hospodářským zvířatům a rostlinám. Celkově lze tedy označit za skupinové cíle a jejich možné následky:

- smrt, onemocnění nebo zneschopnění osob (civilní obyvatelstvo, armáda, policie, záchranné sbory apod.)
- smrt nebo onemocnění hospodářských (popřípadě i jiných) zvířat,
- úhyn nebo poškození rostlin.

Příprava a testování bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní a bojových biologických látek probíhala intenzívně v období tzv. studené války a výsledky těchto pokusů a testů jsou postupně zveřejňovány, mnohé údaje jsou pak dostupné v odborné vědecké a patentové literatuře.

### Mezinárodní konvence o zákazu

Je všeobecně známo, že mezinárodní Úmluva o zákazu bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní (dále Úmluva) – Convention on the Prohibition of the Development, Production and Stockpiling of Bacteriological (biological) and Toxin Weapons and on Their Destruction – byla přijata již v roce 1972. Je obecně označována za první mezinárodní dohodu, která komplexně zakazuje jeden druh zbraní hromadného ničení. Nicméně je nutno dodat, že se do dnešních dnů nepodařilo přijmout tzv. protokol úmluvy, který by obsahoval dostatečně spolehlivé ověřovací mechanismy a procedury. O těch se vedou složitá jednání již od přijetí Úmluvy, ale zvláště v posledním desetiletí byla tato jednání velmi intenzivní a plodná.

Základní informace o Úmluvě je možné najít v angličtině na webových stránkách:  
[http:// www.opbw.org](http://www.opbw.org)

Většina zemí stejně jako Česká republika celou dobu čekala na přijetí protokolu úmluvy, ze kterého se mohly odvíjet i národní kontrolní mechanismy a inspekční procedury. Na podzim roku 2001 proběhla v Ženevě další jednání na hodnotící konferenci členských zemí Úmluvy, která se koná jednou za 5 let. Tato konference však bohužel skončila neúspěšně. Protokol úmluvy se opět nepodařilo přijmout. Došlo v podstatě k odmítnutí protokolu úmluvy ze strany USA a tím hlavní jednání zkolabovala.

### Národní zákon o zákazu

Příprava zákona o zákazu bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní v České republice je v odborné veřejnosti dostatečně známa. Na V. ročníku mezinárodní konference „Medicína katastrof“ v červnu 2001 o přípravě zákona o zákazu bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní referovali pracovníci Státního ústavu pro jadernou bezpečnost (SÚJB), který má problematiku zákazu těchto zbraní ve své gesci. Tato informace byla také publikována ve sborníku uvedené konference pod názvem „Působnost SÚJB v oblasti kontroly zákazu chemických a biologických zbraní“. Příspěvek je volně dostupný na webové adrese pořádající organizace EGO Zlín: <http://www.egozlin.cz>

Zákon o některých opatřeních souvisejících se zákazem bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní a o změně živnostenského zákona vyšel ve Sbírce zákonů částka 102 s označením zákon 281 s platností od 28. června 2002. V současné době se také dokončuje prováděcí vyhláška k uvedenému zákonu, která zpřesní některá ustanovení citovaného zákona, stejně jako se připravuje a postupně realizuje řada dalších organizačních a technických opatření k naplnění ustanovení zákona.

Zákon 281/2002 Sb., o některých opatřeních souvisejících se zákazem bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní a o změně živnostenského zákona obsahuje následující oblasti:

- stanovení předmětu úpravy (zákaz výše jmenovaných zbraní a výkon státní správy v této oblasti),
- vymezení celkem 17 pojmů z předmětné oblasti,
- práva a povinnosti státní správy v oblasti dodržování zákazu těchto zbraní,
- zákaz bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní a zařízení pro jejich výrobu,
- používání vysoce rizikových a rizikových biologických agens a toxinů,
- výkon státního dozoru nad dodržováním zákona.

### Americký a evropský přístup

V americkém a evropském přístupu k Úmluvě existují značné rozdíly, které se například markantně projeví na mezinárodním workshopu v USA, který projednával nutnost mezinárodní a národní kriminalizace bioterorismu (14.–17. 5. 2002, Airlie Conference Center, Warrenton, Virginia). Ve vystoupeních na workshopu převládali Američané a Britové a zastávali shodné nebo velmi blízké pozice, tj. obhajovali a podporovali kriminalizaci bioterorismu na mezinárodní i národní úrovni a hlavně prosazovali přijetí zvláštní mezinárodní normy. Návrh mezinárodní konvence o kriminalizaci bioterorismu byl předložen v ucelené písemné podobě při zahájení workshopu „Draft Model Convention on the Prohibition and Prevention of Biological Terrorism“ v rozsahu 18 stran textu konvence a 36 stran textu příloh (uvedený materiál je k dispozici na vyžádání u autora tohoto článku).

Naproti tomu evropský přístup staví na současné a platné Mezinárodní úmluvě o zákazu bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní z roku 1972 a dopracování a přijetí verifikačního protokolu k úmluvě.

Platná mezinárodní Úmluva mimo jiné ukládá přijetí národních legislativních norem a zřízení národního orgánu pro dohled nad plněním národní legislativy a další opatření.

Podle všech indicií a signálů není dosud v USA dostatečná politická vůle k přijetí a podpoření verifikačního protokolu úmluvy.

*Pravým důvodem tohoto postoje USA je pravděpodobně jiná skutečnost. Spojené státy americké si nechtějí pustit do svých výzkumných a vývojových laboratoří s genetickým inženýrstvím, biologickými manipulacemi, farmaceutickými programy apod. mezinárodní inspektory a komisaře z „třetího světa“ a z takzvaných darebáckých států (rogue states). Považují to zřejmě za snadnou možnost pro průmyslovou špionáž. Přitom je nepochybné, že výzkum biotechnologií a příbuzných oborů je právě v USA na světové špici, přičemž není snadné odhadnout o kolik let předběhl další vyspělé země.*

### Nová americká bezpečnostní strategie

Důkazem toho, že se problematikou biologického terorismu důkladně zabývají americké státní orgány, je zpráva, podle které se případný teroristický útok bude snažit odvrátit armáda. Americký prezident George W. Bush seznámil zemi v polovině července 2002 s návrhem nové bezpečnostní

strategie, která v sobě zahrnuje největší organizační změnu exekutivy za posledních padesát let. Stostránkový dokument podle listu Washington Post vznikl devět měsíců a obsahuje protiteroristickou strategii, která zahrnuje větší pravomoci pro prezidenta, přísnější kontroly na hranicích a využívání armády při odvracení biologického teroristického útoku. Bushem navrhované změny označil list New York Times za největší organizační reformu vládní struktury za posledních padesát let. Bližší informace o tom přinesl i náš domácí tisk, např. Hospodářské noviny dne 17. července 2002, ale i řada dalších českých deníků – Právo nadepsalo článek na straně 8 „Bush má vnitřní strategii proti teroru“, Mladá fronta Dnes uvedla, že tento dokument je „prvním svého druhu v dějinách USA“ a popisuje proceduru vytváření nového ministerstva v USA.

Na americkém seznamu je uvedeno několik takzvaných darebáckých zemí (rogue states), které se snaží získat zbraně hromadného ničení a/nebo které podporují na státní úrovni terorismus. Kromě toho je dnes známo celkem 33 teroristických organizací, které operují prakticky v řadě oblastí světa (viz webová stránka: <http://www.state.gov>). Předpokládá se, že vlastní teroristické sítě jsou tak důkladně rozvětvené a flexibilní, že se ani po mnoha měsících „celosvětové kampaně proti terorismu“ nepodařilo tyto sítě zničit, ani podstatně oslabit. Markantním důkazem je pak skutečnost, že nejhledanější terorista světa Usáma bin Ládín stále uniká CIA a FBI, americké armádě a dalším složkám USA, které jsou do boje proti terorismu intenzivně zapojeny.

„Máme dostatečné důkazy o tom, že mezinárodní teroristé usilují o získání zbraní hromadného ničení“, řekl mimo jiné v televizní debatě americký ministr obrany Donald H. Rumsfeld 22. května 2002. Tato závažná informace je dostupná na internetu na webových stránkách: <http://usinfo.state.gov/topical/pol/arms/0205301.htm> pod originálním názvem „Rumsfeld Says Terrorists Seek Weapons of Mass Destruction“.

### Přípravy v České republice

Česká republika se přípravou a přijetím zákona o zákazu bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní, přípravou prováděcí vyhlášky, tvorbou národního orgánu, budováním speciální nemocnice v Těchoníně, nákupem detekčních a monitorovacích přístrojů a dalšími opatřeními dostává mezi skupinu zemí, kde se problematice zákazu bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní a potažmo přípravě na rychlou a účinnou odpověď na

biologický terorismus věnuje oprávněně vysoká pozornost.

V České republice se zabývá problematikou bioterorismu řada rezortů, státních organizací a institucí. Přehlednou a přesvědčující informaci o tom přinesl v poslední době například armádní časopis A-Report ve svém 13. čísle letošního roku. Je volně dostupný na webové stránce:

<http://www.army.cz/areport>

V tomto souhrnném materiálu je mimo jiné uvedeno také vyjádření ministra obrany Jaroslava Tvrdíka k problematice biologického terorismu: „Od 11. září stál celý projekt (ochrana proti bakteriologickým a biologickým zbraním – poznámka autora) stovky milionů korun. Je však třeba si uvědomit, že to neděláme pouze pro Armádu České republiky, ale tento systém v současné době chrání celou Českou republiku...“.

Dále je nutno zmínit tzv. míru rizika, což je termín běžně používaný v problematice analýzy rizika. Mírou rizika se obvykle nazývá součin pravděpodobnosti vzniku události a kvadrátů následků události (mortality osob). I při nízké pravděpodobnosti použití biologických látek mohou být následky bioteroristického útoku katastrofické, a proto hodnotit nebezpečnost bioterorismu pouze na základě pravděpodobnosti není dostatečně korektní.

### Závěr

Prudký rozvoj biotechnologií a souvisejících oborů pak vytváří takovou situaci, že zneužití vědeckých výsledků pro teroristické účely a nepřátelské použití je stále více pravděpodobné. Je jen otázkou času kdy, kde, čím, jak a proč dojde k velkému teroristickému útoku s použitím bojových biologických látek.

Z výše uvedeného je naprosto jasné, že lidstvo jako celek a ani žádná země nejsou v současné době dostatečně připraveny čelit aktu rozsáhlého biologického terorismu. Přes řadu přijatých opatření – hlavně pak po událostech 11. září 2001 – je situace stále složitá a komplexní vybudování vhodné ochrany a potřebné odezvy na biologické útoky bude trvat dlouhé roky a vyžádá si vysoké finanční náklady. Potěšující je skutečnost, že v České republice se tomuto problému věnuje značná pozornost.

### Literatura

1. Zákon č. 281/2002 Sb., o některých opatřeních souvisejících se zákazem bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní a o změně živnostenského zákona, částka 102 ze dne 28. 6. 2002.

2. CORDESMAN, HA. Defending America: Asymmetric and Terrorist Attacks with Biological Weapons. Center for Strategic and International Studies, Washington DC, February 12, 2001.
3. National Police Agency, Shoten: AUM SHINRIKYO, An Alarming Report on the Terrorist Group's Organization and Activities, 1995 Issue, Japan.
4. RAUF, T. – NIKITIN, MB. – RISSANEN, J. Inventory of International Nonproliferation Organizations and Regimes, 2000 Edition, Center for Nonproliferation Studies, Monterey Institute of International Studies.
5. NATO Handbook, NATO Office of Information and Press, Brussels, 1995.
6. MIKA, O. – KAROVD, J. Nuclear, Biological and Chemical Terrorism (Integrated Rescue System in the Czech Republic), Proceedings of the Symposium on NBC Defense, Espoo, Finland, 2000.
7. MATOUŠEK, J. – MIKA, O. Chemický, biologický, radiologický a jaderný terorismus - budování protiteroristických opatření. Sborník Mezinárodní konference „Medicína katastrof“. Lukov u Zlína, 2001.
8. Webová stránka Státního úřadu pro jadernou bezpečnost České republiky: <http://www.sujb.cz>
9. Webová stránka vojenského časopisu A-report: [www.army.cz/areport](http://www.army.cz/areport)
10. Web Sites of the Biological and Toxin Weapons Convention: <http://www.opbw.org>
11. Web Sites of the Backgrounder: Terrorism: [www.asanltr.com](http://www.asanltr.com)
12. Web Sites of CNN: [www.cnn.com/SPECIALS/2002/terror.tapes](http://www.cnn.com/SPECIALS/2002/terror.tapes)
13. Web Sites of Sunshine-project: [www.sunshine-project.org/target.html](http://www.sunshine-project.org/target.html)
14. Web Sites of CDC Bioterrorism Readiness Plan: [www.cdc.gov.ncidod/hip/Bio/bio.htm](http://www.cdc.gov.ncidod/hip/Bio/bio.htm)
15. Web Sites of CDC Bioterrorism: [www.bt.cdc.gov](http://www.bt.cdc.gov)
16. Web Sites of National Safety Council: [www.crossroads.nsc.org/cbion.cfm](http://www.crossroads.nsc.org/cbion.cfm)
17. Web Sites of Medlineplus: [www.nlm.nih.gov/medlineplus/biologicalandchemical-weapons.html](http://www.nlm.nih.gov/medlineplus/biologicalandchemical-weapons.html)
18. Web Sites of John Hopkins University: [www.hopkins-biodefense.org](http://www.hopkins-biodefense.org)

Korespondence: Ing. Otakar Mika, CSc.  
ISATech, s.r.o. Brno  
Třída Kapitána Jaroše 31  
602 00 Brno  
e-mail: [otakar\\_mika@email.cz](mailto:otakar_mika@email.cz)

Došlo 9. 9. 2002